

УДК 599 (477)

Нориця *Terricola subterraneus* та рясоніжка *Neomys fodiens* на Луганщині: аналіз даних СЕС за 1990–2007 роки

Володимир Кузнецов, Ігор Загороднюк

The vole *Terricola subterraneus* and the shrew *Neomys fodiens* in Luhansk Oblast: an analysis of SES database for 1990–2007. — Kuznetsov V., Zagorodniuk I. — New data concerning distribution and abundance of two rare species on the Eastern Ukraine are presented: 10 records (13 specimens) of *T. subterraneus* and 7 records (11 sp.) of *N. fodiens* collected during last 18 years. Portions of capture for both species in localities where they are registered make up 3,23 and 2,53 % of all other small mammal species, respectively (0,4–0,5 specimens for 100 traps). *Terricola subterraneus* is registered one time per 2 years; *Neomys fodiens*, one time per 3 years. New data allows to consider these both mammal species to be more distributed than it was thought earlier.

Key words: *Terricola subterraneus*, *Neomys fodiens*, distribution, rarity fauna, Luhansk province.

Address: Luhanska oblast's SES, 159 Luhanskoji Pravdy str., Luhansk, 91031 Ukraine; Laboratory of animal ecology and biogeography, Luhansk National University, 2 Oboronna str., office 457-B, Luhansk, 91011 Ukraine. E-mail: zoozag@ukr.net.

Нориця підземна та рясоніжка велика відносяться до найбільш рідкісних видів ссавців східної частини України, відомих лише за 2–3 знахідками (Загороднюк, 2006). Ці види звичайно трапляються у відлогах вкрай рідко, а при обліках шляхом аналізу пелеток хижих птахів з території Луганщини нами не були зареєстровані взагалі (Кузнецов, Кондратенко, 1999; Кондратенко та ін., 2001). Обидва види час від часу реєструють при обліках дрібних ссавців в районах поширення вогнищ природно-осередкових інфекцій.

В Луганській обласній СЕС ведеться база даних з результатами таких обліків для аналізу участі різних видів ссавців у зоонозах. За період з 1990 до 2007 р. накопичено дані про 10 знахідок нориці підземної та 7 знахідок рясоніжки великої. Частину цих даних отримано під час спільних досліджень з колегами з Інституту зоології НАНУ і опубліковано (Кондратенко, 1997; Загороднюк, Кондратенко, 2002; Кондратенко, Загороднюк, 2002, 2006). Такі дані відмічено зірочками (*). Дані про відлови наведено у хронологічному порядку.

***Terricola subterraneus*.** 1) 10.1990 — Сватовський р-н, с. Сватове: байрак, 100 п.д., n=1 (з 21 зловленої особини дрібних ссавців); 2) 10.1990 — Сватовський р-н, с. Мостки: волога стація, 100 п.д., n=1 (з 32); 3) 10.1992 — Станично-Луганський р-н, с. Герасимівка: байрак, 50 п.д., n=1 (з 14); 4) 06.1997 — Краснодонський р-н, с. Королівка: байрак, 325 п.д., n=1 (з 40); 5)* 06.1999 — Свердловський р-н, заповідник Провальський степ: волога стація, 500 п.д., n=1 (з 70); 6) 10.1999 — Лутугинський р-н, аеропорт: байрак, 100 п.д., n=1 (з 28); 7)* 07.2000 — Свердловський р-н, заповідник: байрак, 925 п.д., n=3 (з 110); 8)* 07.2001 — Кременський р-н, оз. Клешня: ліс, 200 п.д., n=1 (з 48); 9) 08.2005 — Кременський р-н, м. Краснорічінськ: байрак, 100 п.д., n=2 (з 16); 10) 04.2007 — Новопсковський р-н, с. Рогове: байрак, 150 п.д., n=1 (з 23) [череп в колекції І. Загороднюка].

***Neomys fodiens*.** 1) 06.1991 — Свердловський р-н, с. Провалля: ліс, 200 п.д., n=1 (з 32); 2) 11.1993 — Білокуракінський р-н, Білокуракіне: волога стація, 150 п.д., n=1 (з 44); 3) 07.1994 — Троїцький р-н, с. Граківка: волога стація, 500 п.д., n=1 (з 57); 4)* 09.1998 — Свердловський р-н, зап-к Провальський степ: байрак, 725 п.д., n=1 (з 64); 5)* 09.1998 — там само: волога стація, 200 п.д., n=5 (з 42); 6)* 10.2001 — там само: узлісся, 950 п.д., n=1 (з 138); 7) 09.2005 — Міловський р-н, с. Мушківка: волога стація, 350 п.д., n=1 (з 57) [зразок в колекції І. Загороднюка].

Таблиця 1. Показники відносної частоти трапляння підземної нориці і рясоніжки у відловах

Вид	Ресстрацій за 18 років	Загалом особин	Загальна вибірка	Пастко-діб (п.д.)	Частота у вибірці	Кількість знахідок за біотопами
<i>Terricola subterraneus</i>	10	13	402	2550	3,23 %	байрак (10), волога стація (2), ліс (1)
<i>Neomys fodiens</i>	7	11	432	3075	2,53 %	волога стація (8), ліс (1), байрак (1), узлісся (1)

Сумарно маємо наступну статистику щодо трапляння цих двох видів у вибірках дрібних ссавців (Для цього опрацьовано дані щодо тих відловів, в яких зареєстровано ці види): норицю підземну реєструють раз на два роки, а рясоніжку водяну — раз на три роки. Обидва види мають вкрай незначну частоту трапляння у пастки, ~ 3 % кожний у місцях їхнього виявлення/ У перерахунку на традиційні «пастко-добі» частота трапляння кожного з цих видів складає близько 0,4–0,5 екз./100 п.д. Обидва види мають вузький діапазон біотопних преференцій: переважна кількість реєстрацій *Terricola subterraneus* пов'язана з байрачними лісами, а *Neomys fodiens* — з вологими стаціями в межах річкових долин (див. табл. 1).

Більшість наведених даних є першими згадками про ці види для відповідних місцезнахождень. Виняток становлять три знахідки: нориця підземна раніше була вказана для Провалля (Гіренко, 1960; Загороднюк, Кондратенко, 2002) і Кременських лісів (Загороднюк, 1992; Кондратенко, 1997), а рясоніжка водяна — для байраків в околицях Провалля (Кондратенко, Загороднюк, 2002). Накопичені на сьогодні дані дозволяють говорити про значно більш широке поширення обох видів на сході України. Особливий інтерес становлять знахідки нориці підземної у Сватівському (Сватове і Мостки), Лутугинському (аеропорт) і Новописковському (Рогове) районах, а рясоніжки водяної — в Троїцькому (Граківка) і Міловському (Мусіївка) районах, тобто далеко за межами відомих ареалів цих видів.

Література

- Гіренко Л. Л. Нові дані з екології та географічного поширення в УРСР української чагарникової поліки — *Microtus (Pitymys) subterraneus ucrainicus* Vinogr., 1922 // Праці Інституту зоології. — Київ, 1960. — Том 16. — С. 31–42.
- Загороднюк И. В. Особенности географического распространения и уровни численности *Terricola subterraneus* на территории СССР // Зоологический журнал. — 1992. — Том 71, вып. 2. — С. 86–97.
- Загороднюк И. Ссавці східних областей України: склад та історичні зміни фауни // Теріофауна сходу України. — Луганськ, 2006. — С. 216–259. — (Праці Теріологічної Школи, випуск 7).
- Загороднюк И., Кондратенко О. Біотопна диференціація видів як основа підтримання високого рівня видового різноманіття фауни // Вісник Львівського університету. Серія біологічна. — 2002. — № 30. — С. 106–118.
- Кондратенко А. В. *Terricola subterraneus* (Mammalia) в Луганской области // Вестник зоологии. — 1997. — Том 31, № 1–2. — С. 63.
- Кондратенко А. В., Загороднюк И. В. Находки *Neomys fodiens* в «Провальской степи» (Восточная Украина) // Вестник зоологии. — 2002. — Том 36, № 4. — С. 78.
- Кондратенко О., Загороднюк И. Мікротеріофауна заповідних ділянок Східної України за результатами обліків пастками і канавками // Теріофауна сходу України. — Луганськ, 2006. — С. 120–135. — (Праці Теріологічної Школи, випуск 7).
- Кондратенко А. В., Кузнецов В. Л., Тимошенко В. А. Особенности питания ушастой совы (*Asio otus*) в Донецко-Донских и Приазовских степях // Вісник Луганського державного педагогічного університету. Серія Біологічні науки. — 2001. — № 6 (38). — С. 116–120.
- Кузнецов В., Кондратенко О. Мікротеріофауна заповідних територій Луганщини за результатами аналізу погадок хижих птахів // Заповідна справа в Україні. — 1999. — Том 5, № 2. — С. 28–29.